

Erősen személyes hangú emlékezés Ugrin Gáborné Majoros Mártára, amikor a nevét adta a Veres Pálné Gimnázium könyvtárának*

♣ Balogh Mihály

Kartársak!

Köszönöm, hogy vették a lapot. Látom a tekintetekből, hallom a derűtségből, hogy ráismertek *Ugrin Márta* kedvenc, gyakran használt megszólítására. Ezzel el is kezdtük az emlékek közös fölidézését.

Őszintén szólva kissé meglepődtem, amikor utolért a Bod Péter Társaság elnökének, *Oporné Fodor Máriának* a fölkérése, hogy a Veres Pálné Gimnázium könyvtárának névadó ünnepségén vállaljam el az emlékezést Ugrin Mártára. Nem a névadás ténye lepett meg. Ezért minden elismerésem az ötletgazdá(k)é. Kevés olyan esetről tudok, hogy a volt könyvtárosáról neveztek volna el iskolai könyvtárt. Annyira kevésről, hogy most nem is jut eszembe ilyen példa, bár nem zárom ki, hogy valahol, valamikor történt már efféle kis hazánkban.

Végül is nem a névadó személye, hanem a fölkért emlékező okozott igazán meglepetést. Tétováztam legalább egy napot, mire rávettem magam, és visszaírtam: igen, vállalom! Ebben a teremben (és nyilván a termen kívül is) a kollégák jól tudják, hogy miközben Márta és én tartalmas, gazdag szakmai negyedszázadot töltöttünk el együtt, ami a gazdagságot illeti, abba belefért a viták, nézeteltérések és konfliktusok bősége is, meg belefért persze az egyetértő, közösen is vállalható, illetve vállalt kompromisszumoké is. Ezért a magam elé állított aktuális mérce úgy szólt, hogy Márta emlékéhez, s a magam belső mércéjéhez, csakis az lehet méltó, ha nem csupán a szépre emlékezem, s ha az igazat mondom (legalább az én nézőpontomból az igazat!), nem csak a valódit.

* A Veres Pálné Gimnázium könyvtárában 2011. november 17-én, a Bod Péter Társaság ünnepi ülésén elhangzott emlékbeszéd szerkesztett változata.

Nos, ennyi előzetes magyarázkodás után indulhat az időutazás!

Gyanútlanul ültem 1985 koranyarán a kecskeméti megyei pedagógiai intézet könyvtárában, ahol megbízott könyvtárvezető voltam, amikor *Kriston Szidi* kolléganőm váratlanul odaszólt:

– Megyünk a nyakra?

– Megyünk hát! De mi az a nyak? – kérdeztem kis töprengés után.

– Ja, a nyak? Hát a nyári akadémia röviden... – világosított föl Szidi, és bár ettől sem lettem sokkal okosabb, ha már úgy döntöttem, mint főnök, hogy megyünk, hát mentünk a „nyakra.”

Eléggé kezdő voltam én még akkor az iskolai könyvtáros szakmában: hat éve dolgoztam benne mindössze, három éve diplomásként, két éve megyei szakfelügyelőként a munkám mellett, és egy éve megyei pedagógiai könyvtárvezetőként. Így érthető talán, hogy az egyhetes akadémián – június végén, július elején – nem sok embert ismertem. Legföljebb a tanárimat – az ELTE könyvtáros tanszéke volt a házigazdánk –, és *Dán Krisztinát*, aki az OPKM-től (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum) járt nálunk mint megyei referens. Volt azonban ott egy kollegina, akire a sok ismeretlen arc között mindjárt az első nap fölfigyeltem. Rosszul mondom: nem egyszerűen ott volt, hanem kifejezetten *jelen volt*, mindenütt. Valahogyan úgy volt jelen, hogy alig lehetett észrevenni, miközben nem lehetett *nem észrevenni*. Értik, ugye? Vagy nem egészen? Mindjárt megértik, ha folytatom.

– Hát ő meg kicsodai? – kérdeztem Sziditől.

– Hogy ő kicsoda? Ő az Ugrin! – Jött a frappáns válasz, és az én kolléganőm talán nem is sejtette akkor – magam is csak később jöttem rá! –, hogy szinte minden lényegeset elmondott azzal az egy megnevező

szóval, amellyel bemutatta szakmánk egy-személyes intézményét, Ugrin Gábornét, Mártát.

Én egyébként ezen az akadémián kettőt sem szóltam, inkább csak lestem. És persze tanultam, mert volt mit. Márta mindenhová elvitt bennünket, mindenkit ismert, mindenkihez volt egy jó szava. Lassanként megvilágosult bennem, hogy nyilvánvalóan ő az, aki a háttérből – nem látványosan, de határozottan – forgatja a mi „nyakunkat”.

Valamit azért talán kinézett belőlem, mert szeptemberben megint megtalált, és egyszer csak azt vettem észre, hogy tagja vagyok a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) Ifjúsági Szekciójának. Márta egy őszi, szeptemberi rendezvényen odavitt Nagy Attilához, bemutatott Nemes Zsókanak, és ki tudja, ki-nek még, az azonban bizonyos, hogy csupa olyan kollégának, aki mind fontos lett a későbbi szakmai életemben.

Aztán 1986 júniusában már én is itt ültem, ahol most összegyűltünk, a Veres Pálné Gimnázium könyvtárában. Itt ültem huszadmagammal, de akkor már minden jelenlévőt ismertem, engem is ismert mindenki, véleményem is volt a dolgokról, és azt fennhangon ki is mondtam. Egyébiránt az iskolai könyvtárosok továbbképzését megvitatni gyűltünk össze, de „szakmázás” közben végig vibrált a levegőben a feszültség. Tisztában voltunk ugyanis vele, hogy ez a fő napirend csak fedőneve az értekezletnek, mindenki az „egyéb ügyek” álcanevű napirendi pontra várt. Végül elérkeztünk oda is. Akkor Ugrin Márta fölállt, és néhány egyszerű, de határozott mondatban előadta, hogy az iskolai könyvtáraknak szakmai szervezet kell. Ha befogad az MKE, akkor ott alakul meg a szekciónk, ha nem, akkor viszont megyünk a Magyar Pedagógiai Társaságba.

Higgyék el, nem volt ez akkor olyan egyszerű, mint most. Sok ellenzője volt a tervnek, meg különben is: alulról jövő kezdeményezés? Gyanús! Harcolni kellett a megvalósulásért, és Márta jószerével egyedül vívta meg azt a harcot. Mert ez is ő volt: a magányos harcos...

A harca egyedül is eredményes volt, így azután november 26-án közel hatvanan gyűltünk össze a Fáklya Klubban, hogy megal-

kítsuk az MKE Iskolai Könyvtáros Szekcióját. Ez volt Márta második nagy tette a szakmában, az első két nyári akadémia sikere után. Túl sok részletre nem emlékszem már abból a délutánból, pedig én voltam a jegyzőkönyvvezető, és beválasztottak a vezetőségbe is, de az a derűs lelkesedés, ami a kopott, lelakott előadótermet betöltötte, máig bennem él.

Lett tehát szekciónk, működött is, és egy bő félév múlva, 1987. június végén már száznegyven kolléga gyűlt össze a soros nyári akadémiára. A két utolsó napot Kunszentmiklóson töltötte a társaság, de nem kirándulással, hanem komoly munkával. A végén le-tettük a minisztériumi illetékesek asztalára az első átfogó szakmai ajánlásunkat az iskolai könyvtárak fejlesztési esélyeiről és igényeiről.

Ezek voltak a mi szakmai „mézes éveink”, amelyek gyorsan elröpültek. Többen idézték már tőlem azt a Dosztojevszkij „át-iratomat”, amely szerint mi, könyvtáros-tanárok, mindannyian Márta köpönyegéből bújtunk ki. Igen, onnan! De – kibújtunk. Formát öltöttünk és önállósultunk. És ekkor egyre nyilvánvalóbbá vált számunka, hogy Márta, amennyire rendkívüli, legalább annyira különleges, ellentmondásos személyiség. Igaz, olyat tudott ő, amit a szakmánkban csak nagyon kevesen tudtak. Nem az elméleti alapvetések egzakt megfogalmazásában volt erős, viszont hihetetlenül hatékony gyakorlati érzéssel bírt. Holisztikusan szemlélte a szakmát, mindig az *egészet* látta, és mindig át is látta azt. Rendszerben gondolkodott, a rendszer hibáit látta meg, a lényegét. Rugalmasan kezelte a problémákat, operatíván, gyorsan végiggondolta a lehetséges cselekvési paradigmákat, majd választott és cselekedett. Tábornok alkat volt, afféle vezérkari főnök, akinek a fejében előre lezajlik az egész ütközet, összes hadmozdulatával, s a kaotikus látszat mögött meghúzódó belső logika és rend magabiztos ismeretével.

Nem véletlenül hasonlítottam Mártát tábornokhoz, vezérkari főnökhöz. Amilyen érzékkel szervezett, irányított a háttérből minden „hadmozdulatot”, annyira nem könnyen vont be másokat, még a legközelebbi munkatársait sem, a döntéseibe s az operatív cselek-

vési tervek kidolgozásába. Ha pedig mégis belekényszerült ilyen szituációkba, jobb meggyőződése ellenére, akkor gyakran megpróbált utóbb külön utakat járni, magányosan. Alapvetően öntörvényű ember volt, „nehéz ember”. Ha *Kovács András*t, a filmrendezőt, csak egy kicsit is megérintette volna az iskolai könyvtárak világa, Márta biztosan kitüntetett helyet, szerepet kapott volna a filmjében, a *Nehéz emberekben*.

Egy idő után éppen ezért nem tudtunk, nem akartunk már tovább együtt dolgozni. Föllázadtunk, mert az egészet másképpen szeretttük volna csinálni. Előbb-utóbb sor került a nyílt kenyértörésre, és ebben a felelősség korántsem egyedül Mártáé. Ebben bőven benne van a saját felelősségünk is, bőven benne vannak a saját hibáink, tévedéseink is. (Itt persze a többség nem „királyi”, hiszen mi, néhányan, a közös bölcsesség erejében, a közös munka hatékonyságában hittünk.)

Márta végül – ha nehezen is! – reálisan mérte föl a kialakult helyzetet. Félrehúzódt a szervezettől, de nem hátrált ki a szakmából. Új egyesületet alapított Bod Péter nevével és szellemében, kitalálta és szárnyára bocsátotta a Bod Péter Könyvtárhasználati Versenyt, majd egy ideig az OKSZI-ből (Országos Közoktatási Szolgáltató Intézmény), államigazgatási szinten vezényelte az iskolai könyvtárügyet. Folyóiratot indított, jogszabály-tervezeteket véleményezett, s Isten tudja, mi mindent csinált még, biztosan kifejeztem néhány fontosat. Tény, hogy gyorsan regenerálódott, s akkoriban, a kilencvenes évek első felében, aktívabb volt, mint valaha.

Ezek voltak a mi közös szakmai múltunkban a mosolyszünet évei. De csak a mosoly szünetelt! Ebbe a fajta szünetelésbe az is belefért, hogy mindig, minden fontos ügyet megbeszéltem velem, a szervezet elnökével. Hol Kunszentmiklóson látogatott meg, hol én mentem a Báthori utcába, az OKSZI-ba, hol a vonaton vitakoztunk. Máig emlékszem: Kecskeméttől a Nyugatiig egyszer a 11/1994-es MKM-rendelet tervezetének iskolai könyvtári vonatkozásain rágódtunk, máskor meg Salgótarjánától Hatvanig a közoktatási törvény 1996-os módosítási ötletelése verte föl a vagon álmos csöndjét – némely utasok elképedésére. Nagyokat civőd-

tunk, de valahogy (majdnem) mindig meg tudtunk állapodni valamiben, volt (lett) közös nevezőnk.

Azután eljött a mi szakmai együttélésünk harmadik ciklusa is. Én fölkerültem az OPKM-be (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum), ő pedig sorjában elhagyta mindenféle tisztét, címét, még inkább visszahúzódt a Bod Péter Társaságba, de nem adta föl továbbra sem az iskolai könyvtárak ügyét. Akkoriban ismét csodálni kezdtem őt. Csodáltam, honnan merít még mindig energiát a harcaihoz, annyi kudarc után, ami engem már régen elnyűtt volna, és annyi eredmény után, ami miatt én, nagy kényelmesen, már régen hátradőltem volna. De Mártát más fából faragták! Elfáradni, kipihenni – ezek valahogyan kimaradtak a saját, házi használatú szótárából.

Hetente, kéthetente kopogott az ajtómon. Mindig újabb és újabb (vagy éppen a régi, jól ismert) ötleteivel ostromolt.

– Ezt jónak látod, el tudod fogadni? – kérdezte ilyenkor.

– Igen, jónak tűnik – feleltem többnyire, besétálva a kelepcebe.

– Akkor csináld meg! – csapott le olyankor, kevés kímélettel. – De most! Vagy legalább mielőbb! És az egészet! És pontosan így!

– Márta, ez most nem megy. Tudod jól, kevés a pénz, nincs ember, nem is érünk most rá... – próbáltam védekezni.

Ő meg csak legyintett:

– Ugyan, Mihály! Pénz? Ember? Idő? Ezekből mindig akad, amennyi a legszükségesebb. Csak akarni kell! Menni! Csinálni!

Egyszer, egy hasonló beszélgetés közben, nyilván rossz passzban lehettem, hát kicsordult a pohár. Hirtelen elkezdtem kiabálni vele.

(Utólag tudtam meg, hogy a közeli irodákból összefutottak a kollégák az ajtó előtt, és dermedt csodálkozással hallgatták a „műsort”. Akkor már évek óta dolgoztunk együtt, és még emeltebb hangon megszólalni sem hallottak addig.)

Márta csak nézett, hallgatott. Amikor kiordibáltam magam, fölállt, halkán elköszönt és kiment az ajtón. Döbbenet, szégyenkezve bámultam utána. Azt gondoltam, szegény, ez se teszi be ide a lábát többet. Eltelt egy

hét, és a szokott időben kopogtak. Márta volt az. Letett az asztalomra egy almát, meg egy diót. „Bio” – mondta, majd belekezdett valamelyik kedvenc szakmai fixa ideájába. Szándékosan nem mondok rögeszmét, így, latinosan elegánsabb. Meg aztán magyarul nem is pontos igazán a stempli. Általában kérielt, tartósított gondolatok voltak ezek, ad hoc ötleteknél rendre sokkal többet érők, de a mi aktuális szakmai közegünkben jobbra utópikusak.

Utolsó közös periódusunkat, kapcsolattunk végjátékát én nyitottam meg, amikor 2004-ben megbetegedtem – és megfutamodtam. Az vesse rám az első követ, aki mást tett volna. Márta vethette volna persze azt a bizonyos első követ, de nem tette. Elfogadta a döntésemet.

Ezután ritkábban találkoztunk, én nehezen mozdultam ki, Pestből is elegendem volt, küszködtem az aktuális testi bajaimmal, de azért Márta a Bod Péter Társaság rendezvényeire legtöbbször oda tudott csalogatni.

Legutóbb 2008 szeptemberében, az Egyetemi Könyvtárban futottunk össze. Ő hívott, és tudtam, hogy már megint csinálnom kellene majd valamit, én pedig éppen nem akartam „valamit” csinálni. Márta fáradtnak látszott, magam viszont pontosan érzékeltem, hogy nagyon fáradt vagyok. Megkért, hogy a társaság évfordulós rendezvényén, a novemberi ünnepi konferencián, vállaljam el a konferenciázáró beszéd megtartását. Némi huzavona után kelleetlenül hagytam rá, afféle „hamarabb szabadulok” attitűddel. És ekkor megint szembesülnöm kellett a szokásos Márta-féle szelíd erőszak időszerű megnyilvánulásával.

– Mi lesz a címe? Mondjad, Mihály, kell a meghívóhoz! Most!

– Bort, búzát, békességet! – vetettem oda kicsit nyeglén, magam sem tudom, honnan rám szabadult ötlettel, viszont eléggé ingerülten ahhoz, hogy Márta hosszan, furcsán rám nézzen.

Aztán, amikor már mondani akartam volna, mentegetőzve, valami olyasmit, hogy „Bod Péter időszerűsége”, vagy mit tudom én, mit, csak valami konformabbat, akkor Márta csöndesen ennyit mondott:

– Köszönöm, Mihály, fölfrom.

Ekkor találkoztunk utoljára. És nekem fogalmam sem volt róla, hogy halálos beteg, hogy pontosan tudja a baját, és hogy a halállal szembe menve is csak dolgozik, dolgozik és dolgozik...

November 15-én, szombaton délután fél három körül, a konferencia végén fölálltam az OSZK (Országos Széchényi Könyvtár) dísztermében, és elkezdtem: „Bort, búzát, békességet!” Az újabb időkben elhíresült hangom sűrűbben el-elfulladt, mint szokásosan, mert nem csak a szokásos okból tette. A könnyeimet nyeltem, amikor a végén elbúcsúztam Mártától.

Este megtudta, hogy sikerült az utolsó műve, értelmet nyert a végső evilági szolgálata is. Másnap hajnalban, hisz nem volt már miért maradnia, elment közülünk. Szelíden, de már nem erőszakkal...

Elment a kiváló szakember, a rendkívüli ember, a harcostárs. Három éve már, hogy új társaságot alapított valahol, talán éppen Bod Péter elnöklésével. Én meg három éve már, hogy birkózom az emlékével, próbálom rendezni legalább utólag a vele szembeni tartozásaimat. Három éve már, hogy elment, és most visszajött ide, közénk. Visszajött egykori kedves iskolájába, visszatért kedves iskolai könyvtárába, mert néhány jó ember kitalálta, hogy adja a nevét Ugrin Gáborné Majoros Márta ennek a könyvtárnak, ahol tanult is, majd dolgozott is.

Nem tudom, kié volt az ötlet, nem is fontos, hogy tudjam. Annál fontosabb, hogy teltalálalat, még ha akadnának is néhányan, akik most fanyalognak, akiknek nem tetszik. Az sem érdekel, kik ők, ha vannak egyáltalán. Csak egyet tudok. Tudom, hogy egy ember biztosan tiltakozna miatta, ha volna rá módja. De ezzel a lehetséges tiltakozással ne törődjünk!

Ugye mindnyájan látjuk magunk előtt Mártát, ahogy elfelhősödik az arcán a mindig otthonos szelíd mosoly, és látjuk, ahogy folyton csillogó tekintete elkomorul. Látjuk, ugye, amint keskenyre húzódnak az ajkai, és halljuk, ahogy fölcattan:

– Kartársak! Erre nincs semmi szükség!

Ne haragudj, Márta, ebben most aztán nagyot tévedtél! Bár igaz, ami igaz, nem neked van rá szükséged. Sokkal inkább nekünk... ■